

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 10, Sayı: 2, Sayfa: 89-98, ELAZIĞ-2000

HAZA'İNU'S-SA'ADAT'TA CÜMLELERİN YAPISI*

Structure of Sentences in Haza'inu's-Sa'adat

Nadir İLHAN**

ÖZET

Söz dizim, Türkçenin çeşitli dönemlerine ait metinlerle ilgili yapılan çalışmalarda ihmal edilmiş bir meseledir.

İncelediğimiz eser Türkçenin söz dizimine uygun olarak kaleme alınmış olup, günümüz Türkçesinin söz dizimiyle de paralellik göstermektedir. Eser nesirle yazılmış bir tıp metni olduğu için daha çok anlatma ve açıklama cümleleri şeklinde düzenlenmiştir. Buna bağlı olarak da fiil cümleleri isim cümlelerine göre daha çok kullanılmıştır. Kurallı cümleler devrik cümlelere, olumlu cümleler de olumsuz ve soru cümlelerine göre eserde daha çok yer almıştır. Bu kullanım şekli de genellikle günlük dildeki kullanımımızla, anlatma ve açıklamaya dayalı olarak hazırlanan eserlerin cümle yapılarıyla da uyşmaktadır.

Anahtar kelimeler: söz dizimi, cümle, Eski Anadolu Türkçesi

ABSTRACT

Syntax is a neglected matter in studies done associated with the text of various period of Turkish.

The text that we investigate has written in Turkish syntax format and is now similar to Turkish in use. Since the text is written form of prose, it has been ordered as the sentences of explanation and relate. Relatively verb sentences with respect to noun sentences have been used much more. The regular sentences to irregular and the positive to negative and questions sentences have also been used in the text much more.

Key words: syntax, sentence, Old Anatolian Turkish

---

* Bu çalışma Doç.Dr. Ahmet BURAN'ın danışmanlığında hazırlanan doktora tezine dayalı ikinci yayındır.

** Yard.Doç.Dr., F.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü nilhan1@firat.edu.tr

GİRİŞ

Söz dizim, Türkçenin çeşitli dönemlerine ait metinlerle ilgili yapılan çalışmalarda pek ele alınmamış, ihmal edilmiş bir meseledir. Sadece bir kaç çalışmada (Cemiloğlu 1994, Karahan 1994) sentaks konusu ağırlıklı olarak ele alınmıştır.

Cümle konusunda gramerciler tarafından, anlam itibarıyla pek farklı olmamakla birlikte ifade açısından bir birinden farklı tarifler yapılmıştır. Gramercilerimizin cümle tarifleri şöyledir:

Gülensoy “Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiile veya çekimli bir fiille birlikte kullanılan kelimeler dizisine CÜMLE denir.”(Gülensoy 1994) Ergin “Cümle bir fikri, bir düşüncüyü bir hareketi , bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.” (Ergin 1990) Banguoğlu “Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır.” (Banguoğlu 1990) Zülfikar “Cümle, çeşitli duyguların, düşüncelerin dönüştürüldüğü anlamlı söz birimlerinin bir yargıyı bildirecek biçimde bir takım kurallara bağlı olarak bir araya getirildiği dizidir.” (Zülfikar 1992)

Cümle konusu ile ilgili olarak yaptığımız değerlendirmelerde 1b-10b, 31a-40b ve 61a-71a varaklarında yer alan 62 sayfa incelenmiştir. İncelenen bölüm bütün metnin %42’sidir. Metnimizin tamamında ve incelediğimiz bu sayfalarda esasen noktalama işaretleri bulunmamakla birlikte biz cümlenin “hüküm ifade etmesi” özelliğine bağlı olarak noktalama işaretlerini kendimiz koyduğumuz için cümlelerle ilgili değerlendirmelerimiz de bu işaretlendirmelere bağlı olarak ortaya konulmuştur. İncelenen sayfalarda toplam **1016** cümle yer almıştır.

Çalışmamızda cümlenin kuruluşu konusu incelenirken **yapılarına, yüklemelerine, unsurlarının dizilişine ve manalarına** göre ayrı ayrı sınıflandırıldı.

A. Yapılarına Göre Cümleler:

Gramer kitaplarımızda yapılarına göre cümlelerin sınıflandırılmasında bir birliktelik yoktur.¹ Cümle içerisinde yer alan isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillere bağlı olarak

¹.Muharrem Ergin, yapılarına göre cümleleri “basit ve birleşik cümleler” olarak iki grupta ele almış, birleşik cümleleri de 1. Şartlı birleşik cümle, 2.Ki’li birleşik cümle, 3. İç içe birleşik cümle olarak üçe ayırmıştır. (Ergin, 1990, s.405-445)

Prof.Dr. Hamza Zülfikar, yapılarına göre cümleleri üç gruba ayırmıştır. 1. Yalın cümle (basit cümle), 2. Birleşik cümle, 3. Sıralı cümleler. (Korkmaz ve arkadaşları 1992, s.141-145)

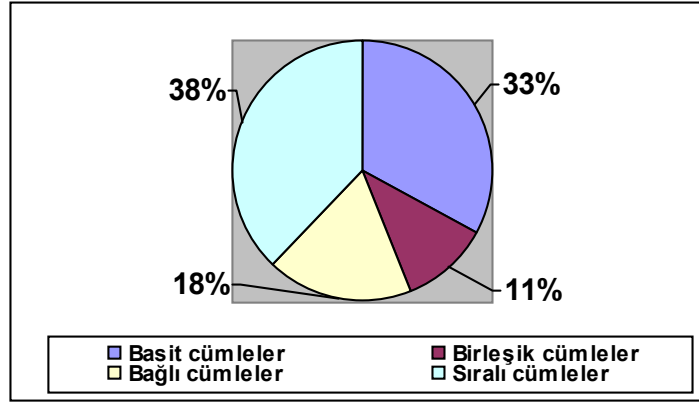
Tahsin Banguoğlu, yapılarına göre cümleleri 1. Basit cümle, 2. Birleşik cümle olmak üzere ikiye ayırmış, birleşik cümleleri de alt gruplara ayırarak incelemiştir. (Banguoğlu 1990, s.523-585)

Ahmet Beserek Türkçede Cümle Yapısı adlı eserinde, yapılarına göre cümleyi “1. Basit, 2.Birleşik, 3. Sıralı” olmak üzere üçe ayırmıştır. (Beserek 1991, s. 51-52.

yapılarına göre cümlelerle ilgili olarak farklı cümle çeşitleri ortaya konulmakla birlikte biz yapılarına göre cümleyi Leyla Karahan'ın tasnifine bağlı olarak dört bölümde ele aldık:

1. Basit cümleler
2. Birleşik cümleler
3. Bağlı cümleler
4. Sıralı cümleler

Basit Cümleler	Birleşik Cümleler	Bağlı Cümleler	Sıralı Cümlelere
332	114	185	385

1b-10b, 31a-40b, 61a-71a varaklarında yer alan toplam 31 varaktaki (62 sayfadaki) cümle sayısı 1016 olup, bunlardan 332'si basit cümle, 114'ü birleşik cümle, 185'i bağlı cümle ve 385'i de sıralı cümledir. Cümle türlerinin örnekleri aşağıda gösterilmiştir:

1. Basit Cümleler

Tek bir yargı bildiren cümlelerdir. İncelediğimiz toplam 1016 cümlelerin 332'si basit cümle olup toplam cümlelere oranı %33'tür.

Halka kendü dilince söz kim ma'nidâr ola. 2a.17

Çalan bedenini tuzlu şuyyla yuyalar. 9b.13

Üş za'fdikenleriniñ üzerine 'ömrüm atından yııldım. 5b.1

Zîrâ bu vilâyetde söylenen şurf Türkidür. 2a.16

Uyğunun miqdârın gâyet 'âkilâne dirilen âdeme sekiz sâ'atdür didiler. 40b.15

Ehl ve 'iyâline vastıyyetin dayim yenileyi tura. 71a.12

Prof.Dr. Tuncer Gülensoy, yapıları bakımında cümleyi 15 ana başlık altında sınıflandırmıştır. Gülensoy'un tasnifi, sayı ve sınıflandırma bakımından diğerlerinden oldukça farklıdır. (Gülensoy 1995, s.136-140) Leyla Karahan, yapılarına göre cümleleri "A. Basit cümle, B. Birleşik cümle, C. Bağlı cümle, Ç. Sıralı cümle" olmak üzere dört grupta incelemiştir. (Karahan 1993, s.61-67)

2. Birleşik Cümleler

Birleşik cümleler Ergin ve Cemiloğlu'nun eserlerinde dört çeşit olarak sınıflandırmalarına karşılık biz Leyla Karahan'ın sınıflandırmasına bağlı olarak iki grupta inceledik. % 11'lik bölümü oluşturan 114 birleşik cümlenin dağılımı: şartlı birleşik cümleler 85, iç içe birleşik cümleler 29 tane şeklindedir.

	Şartlı birl.cüm	İç içe birl. cüm
cümle sayısı	85	29
Toplam cümlelere oranı %	74.5	25.5

a) Şartlı Birleşik Cümleler

Bu tür birleşik cümleler toplam birleşik cümleler içerisinde 85 adet olup, yüzdesi %74.5'tir. Aşağıdaki cümleler bu grubun örnekleridir:

Bir nice âdemüñ ~~rekat~~roturursa iştihâsı gelmez şü içmeyince. 33a.11

Eger öykene giderse öyken gıdâsıyla lakve eyler ya zâtü'r-riye eyler ya şavsâ eyler ya bir dañı öykene mensub olan renc eyler. 61a.6

Çaçan âdem gıuşsalansa ol iki tamardan yüzine sevdâ buhârı çıkar beñzin şarardur. 62b.4

Ħağ Te'âladan naşib varsa âdem olmağa her nesneyi kabûl imege istü'ldâdi tamâm olur. 69b.6

b) İç İçe Birleşik Cümleler

Bu tür birleşik cümleler toplam birleşik cümleler içerisinde 29 adet olup, yüzdesi %25.5'tir. Aşağıdaki cümleler bu grubun örnekleridir:

Birisi gayr-i tabî'îdür ya 'ni sağ olan âdem tabî'atünde olmaz dimekdür.

Bunlaruñ her biri nice dürlü ziyân getirür saşınmağ gerek.

Her kim sovuğdan emiñ olayın dir şudan saşınsun.

Edeb dairesinden tecavüz kılam deyüb veli ma'nilerden yol azıtmamış olam inşaallahu Te'ala.

İşbu tariğ kim gösterdüm 'âdet idinicek fâyidesi zâhir olur.

Ol kimse kim yaramaz gıdâyı yir dañı eydür kim baña ziyân eylemez câhildür.

3. Bağlı Cümleler

Bu tür cümleler, metnimizde yer alan toplam cümleler içerisinde 185 adet olup, yüzdesi %18'dir. Aşağıdaki cümleler bu grubun örnekleridir:

Āgâh ol ey mañdüm bilgil ki Ħağ Te'âla celle celaluhu 'âlemi iki kısım yaratdı. 2b.7

Bir evde koyalar kim şarañu ola havâsı latif mu'tedil ola. 10a.3

Ekşi nesneyile süd yoğurd yimeyeler kim mażarratı zâhirdür. 32a.5

Bir nice adem vardur kim başı degzinmez kuzmaz 68b.9

Ħîle şü yaramazını eyü eylemege oldur kim bir gâyet aru yerden tobrağ alurlar. 32b.14

Vağt-i uyķunuñ şol vağitdür kim gıdâ siñmiş ola buhâr dimâğa yüz dutmuş ola. 40b.8

Diğer bağlaçlarla kurulan birleşik cümleler

Bu cümleler “ve, illa, dañı, çün vb.” edatlarla birbirine bağlanmış cümleler topluluğudur.

Ƙona biraz vaqt otura daħı ğıdāsın yiye.

İlla taşra çıkub tamlamaya akmaya el yoƙayıcak nem gibi tuya illa ele bulaşmaya.

Andan elin yüzün yuya ve daħı yiyecegin yiye

Beden cānla ƙuvvet tutar çün cān za'if olur. 70b.14

O halvet olduƙda çün gönül evi yaramaz endişeler ağyārından halvet ola. 2b.3

4. Sıralı Cümleler

Tek başına anlam bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içerisinde sıralanmalarıyla oluşturulan cümlelerdir. Sıralı cümleler iki veya daha fazla cümle ile kurulurlar. Metnimizde noktalama işaretleri olmaması sebebiyle cümlelerin anlamlarına göre noktalama işaretlerini biz koyduk. Bu sebeple bizim sıralı cümle olarak aldığımız bazı cümleler belki birbirinden ayrı da düşünülebilir.

Metnimizde bizim sıralı cümle olarak belirlediğimiz toplam cümle sayısı 385'tir. İncelediğimiz cümlelere oranı %38'dir.

Acken şü içmek mi'deyi sovidur iştiħāyı keser balğam eyler siñürleri geñşek eyler. 33a.14

Amma gündüz uyimek yaramazdur meger gece uyımamış ola. 40b.17

Andan hammāma vara sehl otura ayağın çoƙ ovdura. 69a.14

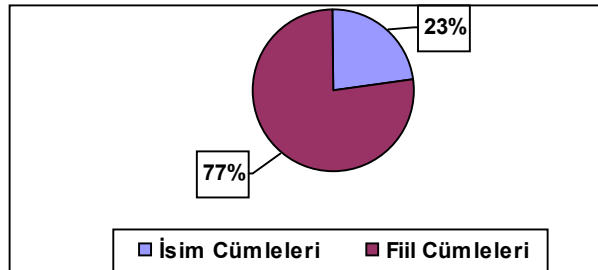
Cimā'dan şoñra şü içmek bil aĝrısın getirür ƙuvvet-i cimā'ı keser. 33b.2

Görmege cān añsuzda yürekden ƙopar yine yerine oturmaz.39a.9

B. Yüklemlerine Göre Cümleler

Metnimizde incelediğimiz 1016 cümleden 234'ü isim cümlesi, 782'si de fiil cümlesidir. İsim cümlelerinin yüklenleri bir isim veya isim grubuna bildirme ekinin ya da ek fiilin getirilmesiyle yapılmıştır. Fiil cümlelerinin yüklemi ise istek, anlatılan geçmiş zaman ve geniş zaman kipleri ağırlıklı olmak üzere bütün basit ve birleşik zamanlı fiil şeklinde kullanılmıştır.

İsim Cümleleri	Fiil Cümleleri
234	782

1. İsim Cümleleri

Taradığımız varaklarda yer alan toplam cümle sayısı 1016 olup, bunlardan 234'ü isim cümlesidir. İsim cümleleri bir kaç istisna dışında genellikle kurallı cümlelerdir. İsim cümleleri için aşağıdaki örnekler gösterilebilir:

Ādem içdüğü şu kıandan ayrılmağa hıdmet iden bögrekdür. 64b.5

Cigerüñ ve tamarlaruñ sağlığın sağlamağ her 'ağlı olana vācibdür. 61b.15

Sovuđuñ ağıl ser-māyesi şudur az içmek gerek. 68a.13

Uyđu ikidür. 40a.11

Bilgil imdi talagın rengi karadur dil şeklinde uzundur. 62a.8

Zırā bu vilāyetde söylenen şırf Türkdür. 2a.17

Metnimizde yer alan devrik isim cümleleri şunlardır:

Bilgil imdi uyđu sebebdür esbāb-ı zarūrıden. 40a.9

Bir nice tamar var yürekden talađa. 62b.8

Dađu şol ğıdādan kim şu içürmek hāsşiyetidür balığ peynir bal gibi. 66b.9

Şovuğda sefer iden kişi sekiz nesnesin sağınsa gerek şovuğ āfetinden ~~kişi~~ kayadı ğulağı burnı ağzı depesi gözi erlik aletin. 67b.13

2. Fiil Cümleleri

Çalışmamızda cümlelerle ilgili kullandığımız varaklarda yer alan fiil cümlelerinin sayısı 872 olup, toplam cümlelere oranı %77'dir. Fiil cümlelerinin kuruluşunda genellikle basit kipli fiiller kullanılmıştır. Basit kipli fiillerin yanında az sayıda birleşik kipli fiiller de kullanılmış olup, fiil cümlelerinin örnekleri aşağıdadır:

Halka kendü dilince söz kim ma 'nidār ola. 2b.1

Amma bilgil kim Ħađ Te 'āla bögređi cimā ' kuvveti çün yaratdı. 65a.1

Bu aralığda benüm hālümüñ meşeli şol bir avcıya döndi kim bir itüñ boynına bir ib dağmışdı. 5a.1

Cimā 'dan soñra şu içmek bil ağrısın getirür kuvvet-i cimā 'ı keser. 33b.2

Ehl-i tahkik lugatleında sıhhate sa 'adet dimişlerdür. 4b.16

Her ne kim esbāb-ı dünyevı varsa düzilmişdür. 70b.3

Vağt-i uyđunuñ şol vağtidür kim ğıdā siñmiş ola buħār dimāđa yüz dutmuş ola. 40b.9

Fiil cümleleri içerisinde devrik cümlelerin oranı kurallı cümlelere göre azdır. Devrik fiil cümlelerinin sayısı 73 olup fiil cümleleri içerisindeki oranı %8.25'tir.

Bārı bir ğünden soñra yiyeler ğāyet iverlerse. 31a.6

Yöresinde mirsin yabrağı alma turunc koyalar, ğulab saçalar ev içine. 10a.3

Bu 'ālem dayim taleb ider kemāli ol 'ālemden. 3b.1

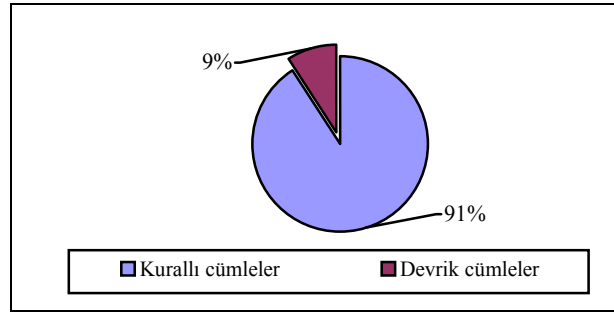
Her yabrađınuñ iki yüzinde yigirmi dört satır yazdı bir yüzün ğümüşle, bir yüzün demürile. 1b.7

Eđer şovuğdan eşer oldıysa def' eyler bedeninden. 67b.12

C. Unsurların Dizilişine Göre Cümleler

Devrik ve kurallı cümleler sınıflandırılırken özne ve yüklem durumu göz önünde bulundurulmuştur. İncelediğimiz 1016 cümleden 94'ü devrik, 922'si de kurallı cümleler olup bunların cümle sayısına oranı şu şekildedir:

Kurallı cümleler	Devrik cümleler
922 % 91	94 % 9

1. Kurallı Cümleler

İncelediğimiz bölümlerde yer alan kurallı cümlelerin bir kısmı basit bir kısmı da birleşik yapıdadır:

Acken şu içmek mi 'deyi sovidur iştihâyı keser balgam eyler siñirleri geñsek eyler. 33a.14

Gül şuyı yürece mi 'deye fâyda kılar. 36a.7

Halka kendü dilince söz kim ma 'nidâr ola. 2b.1

Ol sebebden nefsiñ tizligi artar ayruksı hevâ ve heves endişeleri yüz gösterür. 70a.3

Fatluyı dâim yimek ısıtma getirür ma 'ideyi süst eyler iştihâyı keser. 31b.7

Tobrağ arulığın bilmege hile oldur kim şuyı güneşe qarşu tutalar baqalar. 32b.17

2. Devrik Cümleler

Metnimizin incelediğimiz varaklarında 94 tane devrik cümle tespit edilmiş olup, incelenen tüm cümleler içerisinde %9'luk küçük bir oran oluşturmaktadır. Devrik cümleler de basit veya birleşik, isim veya fiil cümleleri olabilmektedir.

Her yabrağınun iki yüzinde yigirmi dört satır yazdı bir yüzünümüşle, bir yüzün demürile. 1b.7

Bu 'alem dayım talebi der kemali ol 'alemden. 3b.1

Bilgil imdi uyku sebedür esbâb-ı zarûriden. 40a.8

Sovuğda sefer iden kişi sekiz nesnesin sağınsa gerek sovuğ âfetinden iki eli iki ayağı kulağı burnu ağzı depesi gözi erlik aletin. 67b.14

Hâğ Te 'âlâya sığınub bu risâlei bu dörd dürlü 'ilâcda kıldum dörd rükn içinde. 4b.8

D. Anlamlarına Göre Cümleler

Gramercilerimiz bu tür cümlelerle ilgili olarak farklı isimler ve sınıflandırmalar

ortaya koymuşlardır. M. Ergin ve T. Banguoğlu bu konuda bir sınıflama yapmamışlardır. H. Zülfikar bu tür cümleleri “olumlu, olumsuz, soru ve olumsuz soru cümleleri” (Korkmaz 1992) olmak üzere dört gruba ayırmıştır. K. Bilgegil bu tür cümleleri temelde “Anlamlarının Kapsamı Bakımından Cümle Çeşitleri” ve “İsnat Tarzından Doğan Anlam Özelliklerine Göre Cümle Çeşitleri” (Bilgegil 1963) diye iki ana grup ve bunlar içerisinde de değişik isimlendirmelerle alt gruplara ayırmıştır. İ. Cemiloğlu da bu tür cümleleri üç grupta incelemiştir.

Çalışmamızda anlamlarına göre cümleleri biz de Cemiloğlu'nun tasnifine uygun olarak üç bölümde (Cemiloğlu 1994) değerlendireceğiz:

1. İsnat tarzına göre cümleler
2. Subut olma durumuna göre cümleler
3. Soru cümleleri

1. İsnat Tarzına Göre Cümleler

Cümleler kendisine isnat edilen hükme göre ikiye ayrılmaktadır. Cümlede ya bir durum, hareket vs. haber verilir ya da bir temenni çeşitli şekillerde ortaya konulur. Buna göre cümleler:

- a) Haber Cümleleri
- b) Tasarlama Cümleleri, olur

a) Haber Cümleleri

Bu tür cümleler için Cemiloğlu “...bir hareketin yapıldığını, yapılmakta olduğunu veya yapılacağını haber vermek, bildirmek amacıyla kurulan cümlelerdir. İsim cümleleri ve haber kipiyle kurulan fiil cümleleri haber cümleleridir.”(Cemiloğlu 1994, s.79) demektedir. Çalışma metnimizden bazı haber cümlesi örnekleri aşağıdadır:

- Aralarından kıpan mizâc 'aql i 'tibârınca toğuz dürlüdür. 6b.11*
Dostluğı şınanmamış âdemile şarâb içmek aqla delîl degüldür. 35a.1
Aql hastalığı nedür bilmezler. 4a.10
Altı yüzli müdevver şehr yaratdı. 1b.3
Götürdi kendözini ol kıyudan aşırı atdı, avcıyı ol kıyınıñ üzerine atdan yıqıdı. 5a.11
Qul halâyıq mülk düzen idinmiş olur. 70b.2

b) Tasarlama Cümleleri

Bir temenniye ifade etmek için kurulan cümlelerdir. Bu tip cümlelere emir, gereklilik ve istek kipiyle kurulan cümlelerdir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

- Başını kıalan a 'zâsından yüksek kıoyalar. 10a.13*
Bunuñ gibi nesnelere nâ-çâr olmayınca yimemek gerek eger yirse igen az yiye. 31b.11
Her bir emzürmek ardınca biraz uyıtmek gerek. 10b.14

Her kim şovukdan emîn olayın dir şudan şakınsun. 68a.12

İdhal-i ta'āmdan şakınalar, ya 'ni siñmedin bir dahı yimekten gāyet şakınmağ gerek 31a.15

2. Sübût Olma Durumuna Göre Cümleler

Sübût olma (sabit olma) durumuna göre cümleler olumlu ve olumsuz cümleler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Haber cümlelerinde verilen haberin olması, tasarlama cümlelerinde de temenninin olmasının istendiği cümlelere olumlu cümleler bunların zıttına olan cümlelere olumsuz cümleler denilmektedir.

	Olumlu cümleler	Olumsuz cümleler	Soru cümleleri
Cümle sayısı	895	118	3
%'lik oranı	% 88.1	% 11.6	% 0.3

a) Olumlu Cümleler

Bildirilen durum veya hareketin gerçekleştiğini gösteren cümlelerdir. 1016 cümleden 895'i olumlu cümledir. Toplam cümlelere oranı %88.1'dir.

İçine yumşak kettān bezini düz şaralar. 10a.7

Şol hâlde üşbu kitābı bu miqdāra getüribildüm. 5b.2

Uykunuñ miqdārın gāyet 'ākilāne dirilen ādeme sekiz sā'atdür didiler. 40b.15

Bilgil kim gemiye binen evvel şöyle tasavvur eyler kim başı ve bedeni çekzinür. 68b.5

Bıñar şuyı galizdur aqar şudan çıqduğı yerdeyiken ırak gitdikçe latif olur. 32b.5

b) Olumsuz Cümleler

Cümlelerin ifade ettiği anlamı olumsuzluk yönüyle bildiren cümlelerdir. Olumsuz cümleler isim veya fiil cümleleri şeklindedir. İncelediğimiz 1016 cümlelerin 118' olumsuz cümlelerdir. Toplam cümlelere oranı %11.6'dır. Olumsuz cümlelerin 24'ü basit, 94'ü de birleşik cümledir. Yine olumsuz cümlelerin 12'si isim, 106'sı da fiil cümlesidir. Fiil cümlelerinde olumsuzluk **-ma/-me**, **-maz/-mez** ekleri ile yapılırken, isim cümlelerinde **degül** ve **yok** kelimeleri ile yapılmıştır.

Anuñ vücūdı yoqdur. 7a.3

Dostluğı şinanmamış ādemile şarāb içmek 'akla delil degüldür. 35a.1

Fuzlu gıdāyla ılıcağ su içmeyeler. 32a.10

Bir nice ādem vardur kim hiç başı degzinmez kuşmaz. 68b.9

Anı dahı bil kim nenüñ gibi 'avretle cimā' itmek revā degüldür. 44b.16

Bu altı dürlü nesne zāhir olmayınca iki tarafdan bile hiç bir dürlü murād yaradılmışda hāsıl olub maqşūd yerine gelmez. 3a.5

3. Soru Cümleleri

Soru cümleleri mi soru eki ve bazı soru edatlarıyla yapılır. Metnimizde çok az sayıda soru cümlesi kullanılmıştır. İncelediğimiz cümleler içerisindeki toplam sayısı 3 olup, oran %0.3'dür.

F.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi 2000 10 (2)

Bizden öñdin gelenler kim tecrübe eylediler bildiler birkaç nesnenün bir biriyle ziyânın inanmayan yisün görsün ziyân ider mi? 32a.3

Pes ma'lüm olmadı doyan doymayan kimdür? 68b.13

Pes ol nažari olub bu 'amelî olduğı niçündür? 6a.3

Sonuç :

Haza'inu's-Sa'adat ile ilgili çalışmada verilen cümle türleri ve örneklerinden de anlaşıldığı gibi eser Türkçenin söz dizimine uygun olarak kaleme alınmış olup, günümüz Türkçesinin söz dizimiyle de paralellik göstermektedir. Eser nesirle yazılmış bir tıp metni olduğu için daha çok anlatma ve açıklama cümleleri şeklinde düzenlenmiştir. Buna bağlı olarak da fiil cümleleri isim cümlelerine göre daha çok kullanılmıştır. Kurallı cümleler devrik cümlelere, haber cümleleri tasarlama cümlelerine, olumlu cümleler de olumsuz ve soru cümlelerine göre eserde daha çok yer almıştır. Bu kullanım şekli de genellikle günlük dildeki kullanımımızla, anlatma ve açıklamaya dayalı olarak hazırlanan eserlerin cümle yapılarıyla da uyuşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Banguoğlu, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, Ankara 1990, s.522.
- Beserek, Ahmet, **Türkçede Cümle Yapısı**, MEB. yay., Ankara 1991, s. 51-52.
- Bilgegil, M. Kaya **Türkçe Dilbilgisi**, Ankara 1963, s.57-72.
- Cemiloğlu, Dr. İsmet **14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi**, TDK. yay., Ankara 1994.
- Ergin, Prof. Dr. Muharrem, **Türk Dili**, 5. Baskı, İstanbul 1990, s.405.
- Gülensoy, Prof.Dr. Tuncer, **Türkçe El Kitabı I**, Kayseri 1994, s.132.
- İlhan, Nadir, **Eşref bin Muhammed Hazâ'inu's-Sa'âdât (İnceleme-Meti-Dizin)**, Elazığ 1998.
(Yayımlanmamış doktora tezi)
- Karahan, Doç.Dr. Leyla **Türkçede Söz Dizimi**, Ankara 1993, s.61-67.
- Korkmaz, Zeynep (Zülfikar, Hamza) ve arkadaşları, **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, YÖK. yay., Ankara 1992, s.114.